

Socialutskottets betänkande

1984/85:10

om förlängt bidragsförskott för studerande (prop. 1984/85:39 delvis)

I betänkandet behandlas regeringens i proposition 1984/85:39 framlagda förslag till lag om förlängt bidragsförskott för studerande jämte motion.

Lagutskottet har avgett yttrande över förslaget (LU 1984/85:1 y).

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker i betänkandet regeringens förslag om införande av förlängt bidragsförskott för studerande ungdomar i åldern 18–20 år. Med bifall till ett motionsyrkande (m) föreslår dock utskottet att reformen inte skall genomföras successivt, såsom föreslås i propositionen, utan i sin helhet träda i kraft den 1 januari 1985. Detta innebär att även ungdomar som då fyllt 18 men ej 20 år kan bli berättigade till förlängt bidragsförskott. Utskottets s-ledamöter reserverar sig till förmån för propositionens förslag.

Utskottets ypk-ledamot har avgett ett särskilt yttrande rörande kraven mot de underhållsskyldiga.

Propositionen

I proposition 1984/85:39 om utformningen av det ökade stödet till barnfamiljerna har regeringen (socialdepartementet) såvitt nu är i fråga (yrkandena 1 och 7) föreslagit riksdagen

dels att anta vid propositionen fogat förslag till

1. lag om förlängt bidragsförskott för studerande,

dels att utöver vad som har föreslagits i prop. 1983/84:100, bil. 7 under femte huvudtiteln

7. till *Bidragsförskott* på tilläggsbudget I för statsbudgeten för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kr.

Lagförslaget fogas som *bilaga 1* till betänkandet.

Yrkandena 2–6 samt 8 har behandlats i utskottets betänkande SoU 1984/85:6.

Motion

I motion 1984/85:103 av Nils Carlshamre (m) hemställs att riksdagen med avslag på propositionens förslag till lydelse av övergångsbestämmelsen till den föreslagna lagen om förlängt bidragsförskott för studerande beslutar att övergångsbestämmelsen endast skall ha följande lydelse:

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

Utskottet

F. n. gäller enligt föräldrabalken som huvudregel att underhållsskyldighet mot barn sträcker sig till dess barnet fyller 18 år. Om barnet då ännu går i skolan eller återupptar skolgången före fyllda 19 år är föräldrarna dock underhållsskyldiga så länge skolgången pågår, dock längst till dess barnet fyller 21 år. Till skolgång räknas studier i grundskolan eller gymnasieskolan eller annan jämförlig grundutbildning. Underhållsskyldigheten gentemot barn kan alltså under vissa betingelser sträcka sig ända till dess barnet fyller 21 år. Bidragsförskott kan däremot f. n. inte utgå längre än till dess barnet fyller 18 år.

I propositionen föreslås en särskild lag om förlängt bidragsförskott för studerande som under vissa betingelser öppnar möjlighet till bidragsförskott ända fram t. o. m. juni månad det år barnet fyller 20 år. Den angivna 20-årsgränsen knyter an till vad som gäller beträffande studiehjälp. Villkor för förlängt bidragsförskott är bl. a. att barnet bedriver studier som ger rätt till förlängt barnbidrag eller studiehjälp samt att barnet varaktigt sammanbor med endast en förälder eller med någon som var vårdnadshavare när barnet fyllde 18 år. Det förlängda bidragsförskottet söks av barnet och föräldern/vårdnadshavaren gemensamt. Det skall dock betalas ut till föräldern/vårdnadshavaren, inte till barnet.

De nya reglerna avses träda i kraft den 1 januari 1985. Genomförandet föreslås i propositionen ske etappvis, på så sätt att de nya bestämmelserna inte gäller ungdomar som redan hunnit fylla 18 år vid 1984 års utgång, varigenom tidigare utgående bidragsförskott hunnit upphöra. Som skäl anförs i propositionen bl. a. den ansamling av ärenden hos försäkringskassor och domstolar som skulle uppstå om de nya reglerna gällde även fall där underhållsbidrag slutat utgå.

I *motion 1984/85:103 av Nils Carlshamre (m)* yrkas emellertid att ikraftträdandebestämmelsen för lagen om förlängt bidragsförskott ändras så att de nya reglerna kommer att omfatta alla barn som ännu inte hunnit fylla 20 år vid de nya reglernas ikraftträdande den 1 januari 1985. Motionären anser den i propositionen föreslagna övergångsregeln orättvis och anför att försäkringskassornas och domstolarnas arbetsbelastning inte är godtagbara skäl för riksdagen att ställa sig bakom denna.

Lagutskottet, som avgett yttrande över propositionsförslaget och motionen, erinrar om att föräldrabalkens bestämmelser om underhållsbidrag till barn gäller även efter det att ett barn fyllt 18 år – dock längst till dess barnet fyller 21 år – under förutsättning att barnet fortsätter sin skolgång efter fyllda 18 år. Skyldigheten att utge underhållsbidrag gäller alltså för de skolar som det förlängda bidragsförskottet föreslås avse. Enligt lagutskottets mening påverkar således inte införandet av ett förlängt bidragsförskott de underhållsskyldigas situation. Detta gäller oavsett om man, som föreslås i propositionen, begränsar reformen till dem som fyller 18 år efter ikraftträ-

dandet eller om man i enlighet med motionärens önskemål gör de nya reglerna tillämpliga också på dem som redan fyllt 18 år. Lagutskottet säger sig dock inte kunna utesluta att både förslaget i propositionen och det i motionen kommer att föranleda viss ökning av antalet underhållsmål vid de allmänna domstolarna. Hur stor denna ökning blir kan lagutskottet inte uttala sig om med någon bestämdhet.

Lagutskottet *erinnrar* vidare om vissa administrativa problem vid handläggning av frågor om underhåll och bidragsförskott och understryker vikten av att frågan om förhandsbesked från försäkringskassorna snarast löses så att inte – när parterna är överens i underhållsfrågan – den underhållsberättigade ändå måste väcka talan vid domstol för att undgå risken för en reduktion av bidragsförskottet. Lagutskottet tar också upp frågan om rättegångskostnaderna i mål om underhållsbidrag till barn. Dessa regler är inte helt tillfredsställande, vilket vid flera tillfällen framhållits av lagutskottet. Propositionens förslag att det förlängda bidragsförskottet skall utbetalas till föräldern/tidigare vårdnadshavare, medan barnet fortfarande måste medverka för att få underhållsbidrag fastställt eller höjt, gör det enligt lagutskottet än angelägnare än tidigare att frågan om rättegångskostnaderna snarast löses på ett för barnet tillfredsställande sätt. I övrigt har inte propositionsförslaget i här aktuell del och motionen föranlett några uttalanden från lagutskottets sida.

Socialutskottet gör följande överväganden.

Utskottet uttalade redan i betänkande SoU 1983/84:35 (s. 22) att det var välbetänkt att se över åldersgränserna för bidragsförskott när det gäller studerande ungdomar. Utskottet ser därför med tillfredsställelse att regeringen nu föreslår ett förbättrat ekonomiskt stöd av detta slag.

Utskottet delar dock motionärens åsikt att det är otillfredsställande att de ungdomar som hunnit fylla 18 år den 1 januari 1985 men som i övrigt uppfyller kraven för förlängt bidragsförskott skulle ställas utanför reformen. Sociala skäl talar starkt för ett totalt genomförande redan från årsskiftet, även om utskottet har förståelse för propositionens hänsyn till de administrativa svårigheter som härigenom uppstår. Enligt utskottets mening bör dock övergångssvårigheterna inte överdrivas. Det är inte alla ungdomar med tidigare bidragsförskott som uppfyller kraven för förlängt bidragsförskott. Av 7 kap. 8 § föräldrabalken framgår vidare att underhållsbidrag även mot den underhållsskyldiges bestridande kan fastställas för upp till tre år retroaktivt, dvs. när det som här gäller tiden efter det att ett barn fyllt 18 år finns inga formella hinder mot att underhållsfrågan prövas i efterhand. Enligt 2 § andra stycket i den föreslagna nya lagen om förlängt bidragsförskott för studerande skall vidare sådant bidragsförskott kunna utgå för upp till tre månader före ansökningsmånaden. Den som senast i april 1985 söker förlängt bidragsförskott bör alltså kunna erhålla sådant fr. o. m. januari 1985 under förutsättning att det senare fastställs att rätt till underhållsbidrag förelegat och att övriga förutsättningar för förlängt bidragsförskott är uppfyllda.

Utskottet tillstyrker således propositionens lagförslag med den ändring av ikraftträdandebestämmelsen som yrkas i motion 1984/85:103 (m).

Utskottets ställningstagande vad gäller ikraftträdandet bör föranleda en ökad medelsanvisning för första halvåret 1985 med 21 milj. kr. jämfört med den i propositionen föreslagna om 4 milj. kr. Utskottet föreslår således att riksdagen till Bidragsförskott på tilläggsbudget I anvisar totalt 25 milj. kr.

Utskottet vill dessutom understryka vad lagutskottet anfört om vikten av att snarast få en lösning på frågan om barns ansvar för rättegångskostnader i mål om underhållsbidrag.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *införande av förlängt bidragsförskott för studerande* att riksdagen med bifall till regeringens förslag i motsvarande del antar i propositionen föreslagen lydelse av lag om förlängt bidragsförskott för studerande,
2. beträffande *ikraftträdande av förlängt bidragsförskott* att riksdagen med avslag på propositionen i motsvarande del och med bifall till motion 1984/85:103 antar följande såsom *Utskottets förslag* betecknade lydelse av ikraftträdandebestämmelsen för lag om förlängt bidragsförskott för studerande

Propositionens förslag

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985 och tillämpas i fråga om barn som är födda år 1967 eller senare.

Utskottets förslag

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

3. beträffande *medelsanvisningen*

att riksdagen med anledning av propositionen till *Bidragsförskott* på tilläggsbudget I för statsbudgeten för budgetåret 1984/85 under femte huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 25 000 000 kr.

Stockholm den 6 december 1984

På socialutskottets vägnar

EVERT SVENSSON

Närvarande: Evert Svensson (s), Göte Jonsson (m), Rune Gustavsson (c), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Lilly Bergander (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Inga Lantz (vpk), Göran Ericsson (m), Gunnar Ström (s), Rosa Östh (c), Aina Westin (s), Bengt Lindqvist (s) och Elver Jonsson (fp).

Reservation

Ikraftträdande av förlängt bidragsförskott samt medelsanvisningen (mom. 2 och 3 i hemställan)

av Evert Svensson, Stig Alftin, Lilly Bergander, Anita Persson, Gunnar Ström, Aina Westin och Bengt Lindqvist (alla s) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 3 med "Utskottet delar" och slutar på s. 4 med "milj. kr." bort ha följande lydelse:

Merkostnaden för motionärens förslag kan beräknas till totalt ca 41 milj. kr., varav 21 milj. kr. avseende första halvåret 1985. I motionen anges inte hur denna ökade kostnad skall kunna täckas, vilket är beklagligt. Enligt utskottets mening bör inte riksdagen gå med på utgifter av denna storleksordning utan att samtidigt överväga finansieringen därav.

Utskottet vill vidare understryka vad som anförs i propositionen om de praktiska och administrativa svårigheter som med motionens förslag skulle uppstå genom ärendeanhopning hos försäkringskassor och domstolar. Det är här inte bara fråga om ökat arbete för berörda myndigheter utan också om tidsutdräkt och irritation för enskilda som söker bidragsförskott eller behöver få underhållsbidrag fastställt. Underhållsskyldiga kan också med fog reagera mot att oväntat utsättas för nya krav sedan de trott sig fria från vidare underhållsförpliktelser. Utskottet – som i och för sig har förståelse för motionärens synpunkt – anser det därför inte möjligt att låta hela reformen slå igenom omedelbart. Genomförandet bör således ske successivt och endast omfatta underhållsbidragsberättigade som vid ikraftträdandet ännu inte uppnått 18-årsåldern i enlighet med propositionens förslag. Utskottet tillstyrker alltså propositionens förslag och avstyrker motionen.

Utskottet tillstyrker också den i propositionen föreslagna ytterligare medelsanvisningen om 4 milj. kr. till Bidragsförskott avseende första halvåret 1985.

dels att utskottet under mom. 2 och 3 bort hemställa

2. beträffande ikraftträdande av förlängt bidragsförskott

att riksdagen med bifall till regeringens förslag i motsvarande del och med avslag på motion 1984/85:103 antar i propositionen föreslagen lydelse av ikraftträdandebestämmelsen för lag om förlängt bidragsförskott för studerande,

3. beträffande medelsanvisningen

att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Bidragsförskott* på tilläggsbudget I för statsbudgeten för budgetåret 1984/85 under femte huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 4 000 000 kr.

Särskilt yttrande

Inga Lantz (vpk) anför följande.

Det är otillfredsställande om underhållsskyldiga som trott sig fria från sina förpliktelser när barnet fyller 18 år oväntat utsätts för krav på fortsatt betalning av underhållsbidrag. Att så kan bli fallet följer dock redan av föräldrabalkens grundläggande regler om underhållsskyldighet gentemot barn. Den nya lagen om förlänt bidragsförskott för studerande innebär inte – liksom inte heller lagen om bidragsförskott – att det läggs ökade förpliktelser på de underhållsskyldiga. För att förbättra de underhållsskyldigas situation krävs åtgärder som ligger utanför den nu aktuella lagstiftningsfrågan, såsom att ändra vissa regler i föräldrabalken eller att införa ett särskilt bidrag motsvarande bidragsförskott. Det är önskvärt att man i annat sammanhang överväger någon form av kompensation för underhållsskyldiga som utsätts för oväntade krav.

I propositionen framlagt lagförslag*Bilaga 1***1 Förslag till****Lag om förlängt bidragsförskott för studerande**

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Förlängt bidragsförskott lämnas av allmänna medel enligt vad som föreskrivs i denna lag för barn som är bosatta i Sverige. Är barnet inte svensk medborgare tillämpas dock lagen endast om barnet varaktigt bor tillsammans med en förälder som är bosatt här i landet och antingen denne eller barnet vistas här sedan minst sex månader.

Ett barn som lämnar Sverige skall fortfarande anses bosatt här, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år. Medföljande barn till den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning, skall under utsändningstiden anses bosatta i Sverige.

2 § Förlängt bidragsförskott lämnas för barn som går i skolan när det fyller 18 år eller återupptar skolgången innan det fyller 19 år så länge barnet bedriver studier som ger rätt till förlängt barnbidrag enligt 2 kap. studiestödslagen (1973:349) eller studehjälp enligt 3 kap. samma lag, dock längst till och med juni månad det år barnet fyller 20 år. Studier som omfattar kortare tid än åtta veckor eller deltidstudier medför dock inte rätt till förlängt bidragsförskott. Detsamma gäller studier för vilka barnet uppbär återbetalningspliktiga studiemedel oberoende av föräldrarnas ekonomi enligt 3 kap. 12 § tredje stycket studiestödslagen.

Förskottet utgår från och med månaden efter det barnet fyllt 18 år till och med den månad rätten till förskottet upphör. Förskottet lämnas dock inte för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.

3 § Förlängt bidragsförskott lämnas i förhållande till en förälder som barnet inte varaktigt bor tillsammans med, om barnet varaktigt bor tillsammans med den andre föräldern eller någon som var vårdnadshavare för barnet när det fyllde 18 år. I fråga om sådan tidigare vårdnadshavare gäller det som sägs i denna lag om en förälder som barnet bor varaktigt tillsammans med.

Den förälder i förhållande till vilken bidragsförskott lämnas enligt första stycket kallas i lagen underhållsskyldig.

4 § Förlängt bidragsförskott lämnas inte, om

a) faderskapet till barnet inte är fastställt och bidragsförskott enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott inte har lämnats för den månad då barnet fyllde 18 år;

b) barnet uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag fastställt;

c) det föreligger grundad anledning anta att den underhållsskyldige i vederbörlig ordning betalar fastställt underhållsbidrag som inte understiger vad som skulle utgå i bidragsförskott enligt 5 §;

d) det är uppenbart att den underhållsskyldige på annat sätt sört eller sörjer för att barnet erhåller motsvarande underhåll;

e) barnet har ingått äktenskap.

5 § Det förlängda bidragsförskottets storlek bestäms enligt 4 och 4 a §§ lagen (1964:143) om bidragsförskott.

6 § Förlängt bidragsförskott söks hos allmän försäkringskassa gemensamt av barnet och den förälder som barnet varaktigt bor tillsammans med.

7 § Sedan förlängt bidragsförskott sökts skall försäkringskassan omedelbart sända meddelande om ansökningen till den underhållsskyldige, under förutsättning att hans vistelseort är känd eller kan utrönas. Meddelandet skall innehålla en uppmaning till den underhållsskyldige att han skall yttra sig muntligen eller skriftligen inom en viss tid, om han har något att invända mot ansökningen. I meddelandet skall även anges vad som gäller om förlängt bidragsförskott dels enligt 1–3 §§ och 4 § c) och d) denna lag, dels enligt 4 § tredje stycket lagen (1964:143) om bidragsförskott.

När försäkringskassan har meddelat beslut i ärendet, skall barnet och den förälder som barnet bor tillsammans med skriftligen underrättas om beslutet. Den underhållsskyldige skall skriftligen delges beslutet. Har ansökningen inte bifallits eller bifallits endast till viss del, skall beslutet delges även sökandena.

Har förskott beviljats, skall underrättelse lämnas till barnet och den förälder som barnet bor tillsammans med om vad som gäller i enlighet med 10 § denna lag och 13 § lagen (1964:143) om bidragsförskott. I annat fall än det som avses i 4 § tredje stycket samma lag skall dessutom den underhållsskyldige underrättas om föreskrifterna i 4 § c) och d) i denna lag och 16 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

8 § Förlängt bidragsförskott utbetalas till den förälder eller tidigare vårdnadshavare som barnet varaktigt bor tillsammans med. Sammanbor barnet med två tidigare förordnade förmyndare som utsetts att gemensamt utöva vårdnaden om barnet tillämpas 9 § första stycket andra meningen lagen (1964:143) om bidragsförskott.

9 § Försäkringskassan skall dra in förskottet om förutsättningarna för det inte längre föreligger. Särskilt beslut behövs dock inte när förskottet skall upphöra vid juni månads utgång det år barnet fyller 20 år eller på grund av att barnet har avlidit. Försäkringskassan skall även sätta ned förskottet när bestämmelserna i denna lag föranleder det.

Beslut om indragning eller nedsättning av förskottet skall skriftligen delges den som uppburit förskottet, barnet och den underhållsskyldige.

10 § Både den som uppbär förlängt bidragsförskott för ett barn och barnet är skyldiga att ofördröjligen till försäkringskassan anmäla sådana omständigheter som kan påverka rätten till och storleken av förskottet.

11 § Försäkringskassan bör bereda barnet tillfälle att i samband med återkrävande av förlängt bidragsförskott utkräva den del av obetalda underhållsbidrag, som kan överskjuta förskottets belopp.

12 § I fråga om förlängt bidragsförskott tillämpas även 5 §, 6 § andra stycket, 8 §, 9 § andra och fjärde styckena, 10 §, 11 § andra stycket, 13–16 §§, 17 § första stycket och 18–24 §§ lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985 och tillämpas i fråga om barn som är födda år 1967 eller senare.

Lagutskottets yttrande

1984/85:1 y

om utformningen av det ökade stödet till barnfamiljerna (prop. 1984/85:39)

Till socialutskottet

Socialutskottet har hemställt om lagutskottets yttrande beträffande i proposition 1984/85:39 framlagt förslag till lag om förlängt bidragsförskott för studerande jämte motion 1984/85:103 av Nils Carlshamre (m).

Enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott utgår bidragsförskott till barn i tre fall, nämligen då bara den ene föräldern är vårdnadshavare, då föräldrarna har gemensam vårdnad men lever åtskilda och barnet stadigvarande bor hos endast den ene föräldern samt då ingen av föräldrarna har vårdnaden. Vidare förutsätts att den förälder som bor åtskild från barnet inte betalar något underhållsbidrag eller att det underhållsbidrag som betalas är lägre än bidragsförskottet. Bidragsförskott utgår längst till dess barnet fyllt 18 år. Bidragsförskott kan vägras om vårdnadshavaren utan giltigt skäl underlåter att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet till barnet eller underhållsbidrag fastställt. Om det fastställda underhållsbidraget uppenbarligen understiger vad den bidragsskyldige bör betala lämnas inte bidragsförskott med högre belopp än underhållsbidraget. När bidragsförskott utgår skall den underhållsskyldige till försäkringskassan betala det fastställda underhållsbidraget, dock högst med det belopp som motsvarar förskottet.

Det i propositionen framlagda förslaget om förlängt bidragsförskott för studerande innebär att bidragsförskott i vissa fall skall kunna utgå även efter det barnet fyllt 18, år dock längst till halvårsskiftet det år barnet fyller 20 år. För att förlängt bidragsförskott skall utgå krävs bl. a. att barnet bor ihop med endast den ene av föräldrarna eller med någon annan person som var vårdnadshavare när barnet fyllde 18 år. Vidare fordras att barnet går i skolan när det fyller 18 år eller återupptar skolgången innan det fyller 19 år. Vissa krav ställs också upp när det gäller skolgången. I princip skall det vara fråga om studier som ger rätt till förlängt barnbidrag eller studiehjälp. I övrigt ansluter reglerna nära till vad som gäller beträffande bidragsförskott. Sålunda kan förlängt bidragsförskott vägras om barnet inte medverkar till att få faderskapet eller underhållsbidrag fastställt eller till att utgående bidrag höjs. Förälder som är skyldig att betala underhållsbidrag men inte gör det fullt ut blir återbetalningsskyldig mot försäkringskassan. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1985 och blir tillämplig endast på barn som fyller 18 år efter ikraftträdandet.

I motion 103 yrkas att den föreslagna begränsningen till barn som fyller 18 år 1985 eller senare slopas och att alltså alla barn som vid ikraftträdandet inte fyllt 20 år skall omfattas av lagen.

Lagutskottet får anföra följande.

Nuvarande bestämmelser om bidragsförskott liksom förslaget om förlängt bidragsförskott bygger i huvudsak på reglerna i 7 kap. föräldrabalken (FB) om föräldrars underhållsskyldighet mot sina barn och är nära anpassade till dessa. Enligt 7 kap. 1 § FB skall föräldrarna svara för underhåll åt barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas förmåga. Underhållsskyldigheten upphör när barnet fyller 18 år. Går barnet i skola vid denna tidpunkt eller återupptar barnet skolgången innan det fyllt 19 år är föräldrarna underhållsskyldiga så länge skolgången pågår, dock längst till dess barnet fyller 21 år. Till skolgång räknas studier i grundskolan eller gymnasieskolan och annan jämförlik utbildning. Under förarbetena till underhållsreglerna (se prop. 1978/79:12 s. 155) framhölls att det med denna utformning bör vara möjligt för barnet att få underhåll för sådana studier för vilka studiehjälp enligt 3 kap. studiestödslagen kan utgå.

En förälder som inte har vårdnaden om sitt barn och inte heller varaktigt bor tillsammans med barnet skall enligt 7 kap. 2 § FB fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag. Detsamma gäller när en förälder har gemensam vårdnad om barnet och barnet bor ihop med endast den andre föräldern. Underhållsbidrag fastställs genom avtal eller dom och kan avse både förfluten tid och framtiden. Vid rättegång om underhållsbidrag gäller enligt 8 § att domstolen inte mot den underhållsskyldiges bestridande får fastställa underhållsbidrag som avser längre tid tillbaka än tre år. Inte heller får mot den underhållsskyldiges bestridande bidrag bestämmas för tid efter det barnet fyllt 18 år innan det kan tillförlitligt bedömas om underhållsskyldighet föreligger därefter (14 § tredje stycket).

Nuvarande regler om underhållsbidrag i föräldrabalken trädde i kraft den 1 juli 1979. Tidigare gällde underhållsskyldigheten tills barnet fyllde 16 år men kunde under vissa förutsättningar utsträckas om barnet fortsatte sin utbildning efter 16-årsåldern. De nya reglerna gäller emellertid såvitt nu är av intresse inte bara nya underhållsbidrag utan också då skyldigheten att betala underhållsbidrag inträtt före den 1 juli 1979.

Som framgår av det anförda är en förälder underhållsskyldig då barnet fortsätter sin skolgång efter fyllda 18 år, dock längst till dess barnet fyller 21 år. Skyldigheten att utge underhållsbidrag gäller alltså inte bara för den tid då bidragsförskott kan utgå utan också de skolår som det förlängda bidragsförskottet föreslås avse. Enligt lagutskottets mening påverkar således införandet av ett förlängt bidragsförskott inte de underhållsskyldigas situation. Detta gäller oavsett om man, som föreslås i propositionen, begränsar reformen till att avse dem som fyller 18 år efter ikraftträdandet eller om man i enlighet med motionärens önskemål gör de nya reglerna tillämpliga också på dem som redan fyllt 18 år.

En annan sak är att i de fall ett underhållsbidrag från början bestämts att utgå längst till dess barnet fyllt 18 år det krävs ett nytt avtal eller en ny dom för att underhållsbidraget skall fortsätta. Ofta torde parterna kunna komma överens om en förlängning av underhållsbidraget. Utskottet kan dock inte utesluta att både förslaget i propositionen och det i motionen kommer att föranleda en viss ökning av antalet underhållsmål vid de allmänna domstolarna. Hur stor denna ökning blir kan lagutskottet inte uttala sig om med någon bestämdhet.

I sammanhanget vill utskottet erinra om att underhållsreformen i vart fall till en början synes ha föranlett att antalet underhållsmål ökade. Detta angavs bero bl. a. på att försäkringskassorna inte ville lämna några förhandsbesked om vad som var skäligt underhållsbidrag. Med hänsyn till risken för att försäkringskassan i efterhand inte skulle godkänna det underhållsbidrag parterna avtalat om och därför reducera bidragsförskottet ansågs den underhållsberättigade tvungen att få bidraget fastställt genom en dom. De administrativa problemen vid handläggningen av frågor om underhåll och bidragsförskott behandlades av lagutskottet två gånger vid 1981/82 års riksmöte (se LU 1981/82:2 och 25) med anledning av motioner. Utskottet hänvisade därvid till att det ingick i ensamförälderkommitténs uppdrag att se över dessa frågor. I betänkandet LU 1981/82:25 framhöll utskottet också att det pågick ett samråd mellan justitiedepartementet och riks försäkringsverket som närmast syftade till att försöka öka försäkringskassornas möjligheter att lämna besked i bidragsförskottsärenden för att undvika onödiga processer. Ensamförälderkommittén slutförde sitt uppdrag år 1983 genom avlämnande av betänkandet (SOU 1983:51) Ensamföräldrarna och deras barn, vari bl. a. föreslås att fastställande av underhållsbidrag skall överföras till försäkringskassorna. Syftet med förslaget är att man skall komma till rätta med de problem som nuvarande ordning innebär, bl. a. de onödiga underhållsprocesserna. Betänkandet har remissbehandlats men i denna del ännu inte lett till lagstiftning. Lagutskottet vill – utan att ta ställning till kommitténs förslag – understryka vikten av att frågan om förhandsbesked från försäkringskassorna snarast löses så att inte – när parterna är överens i underhållsfrågan – den underhållsberättigade ändå måste väcka talan vid domstol för att undgå risken för en reduktion av bidragsförskottet.

Lagutskottet vill också något beröra frågan om rättegångskostnader i mål om underhållsbidrag till barn. När barnet är under 18 år får barnet inte själv föra sin talan utan måste företräddas av en ställföreträdare, oftast vårdnadshavaren. Barnet betraktas ändock som part i målet och kan, om barnet förlorar målet, enligt de allmänna bestämmelserna om rättegångskostnader i 18 kap. rättegångsbalken bli förpliktad att ersätta motpartens rättegångskostnader eller återbetala statsverkets kostnader för dennes rättshjälp.

Lagutskottet har vid flera tillfällen, senast år 1983 (se LU 1982/83:24) framhållit att reglerna om barns ansvar för rättegångskostnader inte är helt tillfredsställande och att det är angeläget att frågan får en acceptabel lösning.

Utskottet utgick år 1983 från att regeringen i samband med ställningstagandena till rättegångsutredningens betänkande överväger frågan i hela dess vidd.

I den nu aktuella propositionen föreslås att det förlängda bidragsförskottet skall utbetalas till den förälder eller tidigare vårdnadshavare som barnet bor tillsammans med. Trots att barnet uppnått myndighetsåldern och själv alltså får uppbära eventuellt underhållsbidrag skall det inte bli berättigat till det förlängda bidragsförskottet. Däremot ställs det i propositionen, som tidigare redovisats, krav på att barnet skall medverka till att få faderskap eller underhållsbidrag fastställt eller få utgående bidrag höjt. Den föreslagna ordningen gör det än angelägnare än tidigare att spörsmålet om rättegångskostnaderna snarast löses på ett för barnet tillfredsställande sätt.

Utöver det anförda föranleder propositionen i aktuell del och motionen inte några uttalanden från lagutskottets sida.

Stockholm den 6 december 1984

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Martin Olsson (c), Elyv Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m)*, Arne Andersson i Gamleby (s)*, Ingemar Konradsson (s), Allan Ekström (m), Owe Andréasson (s), Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Inga-Britt Johansson (s), Kersti Johansson (c), Berit Löfstedt (s) och Sten Andersson i Malmö (m).

* Ej närvarande vid yttrandets justering.